

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ראש המחלקה למדעי המדינה

בלוג מס' 3 – בין חרצה ומחקר

מרצים באוניברסיטה מקבלים את משכורתם בעיקר עבור שני דברים: מחקר והוראה (הסדר בו רשמתי אותם אינו מקרי). נשאלת השאלה: האם יש קשר ביניהם, ואם כן – מהו? תשובתי: אין קשר (ביחיד); יש קשרים (ברבים).

ראשית, ניתן לומר, כהכללה גסה, שההבדל בין מרצה באוניברסיטה לבין מרצה במכללה, הוא שהראשון מלמד את מה שהוא חוקר והשני מלמד את מה שאחרים חוקרים. כלומר, חלק מן ההוראה באוניברסיטה אמור להתבסס על מה שהמרצה חוקר בעצמו, דבר שמעמיד את ההוראה באוניברסיטה בחוד החנית של הידע המקצועי בתחום.

זאת הסיבה שאינני מתבייש או מצטנע לכלול מאמרים מדעיים של עצמי בתוך סילבוס הקורסים שלי. כמובן, אין זה אומר שאם אין פריטים כאלה המרצה אינו חוקר טוב – ייתכן שהוא מלמד קורס אחד בתחום החקר בו הוא עוסק כרגע ועוד קורסים בתחומים רחבים ו/או קצת רחוקים ממחקרו הנוכחי. אך בוודאי קיימת אינדיקציה אחת ברורה לטיב המרצה כחוקר: אם בסילבוס הקורס הפריט הביבליוגרפי הכי "חדש" הוא של לפני שלוש-ארבע שנים ויותר, משמע שאינו חוקר בתחום וגם אינו מתעדכן במחקר של אחרים במקצוע שהוא מעביר. בעידן בו המידע והידע בעל "זמן מחצית חיים" של כמה שנים בודדות, אין כל הצדקה לסילבוסים שחוזרים על עצמם שנה אחרי שנה ללא עדכון.

קשר שני בין מחקר והוראה נוגע לטיפול דור החוקרים העתידיים. כלומר, המטרה של לימוד באוניברסיטה (שוב, לעומת לימוד במכללה) אינה רק הקניית ידע, אלא גם – ויש שיאמרו בעיקר – הפיכת הסטודנט לחוקר בכוחות עצמו. אלא מה – על עצם מטרה זו אין חולקים; על מתי ואיך, המחלוקת גואה.

מצד אחד, ישנם (מרצים וסטודנטים כאחד) הגורסים שהזמן להתחיל את התהליך באופן רציני הוא בלימודי תואר שני, מסלול עם תזה. לוקחים את הסטודנטים הטובים ביותר (על פי הישגיהם בתואר הראשון) ומנחים אותם לביצוע מחקר אמיתי. מהצד השני, ישנו מחנה שמאמין שכל סטודנט באוניברסיטה – החל מלימודי התואר הראשון – הינו בעל פוטנציאל למחקר, וכבר בשלב ראשוני זה יש לטפח את החוש המחקרי. ראשית בצעדים קטנים (תרגילי חשיבה עצמאית; קריאה ביקורתית של טקסטים; דרכי איתור מקורות; שיטות מחקר וכו') ובעבודות הסמינריוניות שמתבצעות בשנה השלישית כבר לדרוש מחקר זוטא אמיתי (לא רק קריאת ותמצית טקסטים).

כמובן, גישת המרצה לסוגייה זו תשפיע על דרך ניהול הקורס: מחד, הרצאה פרונטלית; מאידך, הדגשה יתרה על דיון נוקב, תרגילי חשיבה, פרזנטציות בכיתה ומשוב עליהן תוך ליבון סוגיות מתודולוגיות וכן הלאה. ברור שלגישה השנייה יש "מחיר" מסוים – פחות העברת

ורכישת מידע בקורס. האם זה מחיר סביר? לדעתי בהחלט כן ולא רק בגלל שלי אישית נדמה, שהגישה השנייה מתאימה יותר לאוניברסיטה. שהרי ברור, שרובם המכריע של הסטודנטים בתואר ראשון (וגם מספר לא מבוטל בתואר שני) לעולם לא יהיו חוקרים מדעיים. ובכל זאת, חיוני שירכשו את מיומנויות המחקר. הסיבה כבר הוזכרה קודם: בעולם בו הידע הקיים מתיישן בקצב מסחרר, נהיר לכל שרוב רובו של הידע שנעביר לסטודנט בלימודי התואר יהיה מיושן תוך שנים ספורות. כלומר, אותה סטודנטית – כאשת מקצוע, כאזרחית ובכלל כבן-אדם – תצטרך להמשיך ו"ללמוד" ידע חדש במהלך חייה בכוחות עצמה. או במילים אחרות: חוקרת!

השורה התחתונה: קודם מלמדים מחקר ואח"כ מקנים ידע. שום אסון לא יקרה | אם בוגר אוניברסיטה ילמד קצת פחות חומר כזה או אחר. האסון הגדול הוא שיסיים את התואר ללא המיומנויות הבסיסיות להתמודד עם עולם הידע שיתווסף בעתיד, תוך כדי הפעלת שיטות המחקר שלמד באוניברסיטה.

wilzis@mail.biu.ac.il